

LBRIS

We know
books

EDWARD WILSON-LEE

CATALOGUL CĂRȚILOR
NAUFRAGIATE

FIUL LUI COLUMB ȘI AVENTURA
BIBLIOTECII UNIVERSALE

Traducere din engleză
de Claudia Popa

EDITURA
ART

Sebastiano, del (1485 – 1547); Foto Fine Art Images / Heritage Images / Getty Images).

Portretul lui Fernando Columb (B.C.C. Sevilla).

O hartă timpurie a Insulei Hispaniola, transferată în Biblioteca Colombina 10-3-3 (B.C.C. Sevilla).

Antonio de Nebrija, preceptorul tinerilor de la curtea infantelui Juan (Nebrija, Elio Antonio de (1441 – 1522), umanist spaniol, Nebrija predând lecția de gramatică latină în prezența mecenatului Juan de Zuniga, *Introducciones Latinae*, Biblioteca Națională din Madrid, Spania; Foto de Prisma / UIG / Getty Images).

Papa Sixt al IV-lea numindu-l pe Platina prefect al Bibliotecii Vaticanului, 1477, de Melozzo da Forlì (1438 – 1494), frescă transferată pe pânză (Foto de De Agostini / Getty Images).

Portretul lui Luca Pacioli, cca 1495 (Pacioli, 1445 – 1517), matematicianul italian cu elevul său, Guidobaldo de Montefeltro (1445 – 1514) – pictură de Jacopo de Barbari (1440/1450 – 1516), ulei pe lemn, 1495 (99 × 120 cm.) – Museo di Capodimonte, Napoli; Foto de Leemage / Corbis via Getty Images).

Portretul lui Tommaso Inghirami de Rafael, 1515 – 1516 (Florența, Palazzo Pitti, Galleria Palatina, Tommaso Inghirami (*Portretul lui Fedra Inghirami*), cca 1514 – 1516, de Rafael Sanzio (1483 – 1520), ulei pe lemn, 90 × 62 cm; Foto de DeAgostini / Getty Images).

Carol cel Mare de Albrecht Dürer, 1511 – 1513 [Împăratul Carol cel Mare (742 – 814), regele francilor, ale cărui cuceriri au pus bazele Sfântului Imperiu Roman. Pictură de Albrecht Dürer, cca 1512; Bettmann / Colaborator].

Panoramă a Sevilliei, atribuită lui Alonso Sánchez Coello, Museo de América, Madrid.

Cuprins

PROLOG: Sevilla, 12 iulie 1539..... 13

PARTEA I

UCENICUL VRĂJITORULUI

Capitolul I: Întoarcerea de peste Ocean25
 Capitolul II: Printre cei cu sânge albastru..... 47
 Capitolul III: Cartea profețiilor 77
 Capitolul IV: Rituri de trecere..... 97
 Capitolul V: Cunoașterea nopții 123

PARTEA A II-A

UN LIMBAJ AL IMAGINILOR

Capitolul VI: Încălțări, corăbii și ceară de sigiliu141
 Capitolul VII: Capitala lumii 165
 Capitolul VIII: Arhitectura ordinii188
 Capitolul IX: Un imperiu al dicționarelor 211

PARTEA A III-A

UN ATLAS AL LUMII

Capitolul X: Diavolul se ascunde în detalii237
 Capitolul XI: Nicăieri nu-i ca acasă 264
 Capitolul XII: Stabilirea granițelor..... 284
 Capitolul XIII: Biblioteca fără ziduri.....303

LUCRURILE SUNT PUSE ÎN ORDINE

Capitolul XIV: O altă Europă și totuși aceeași.....	327
Capitolul XV: Regele fără regat	346
Capitolul XVI: Ultimele dispoziții.....	363
Capitolul XVII: Epilog: Idei pe raft	379

Mulțumiri..... 386

Notă despre Viața și faptele amiralului ... 389

Note..... 392

Legenda ilustrațiilor 425

Întoarcerea de peste Ocean

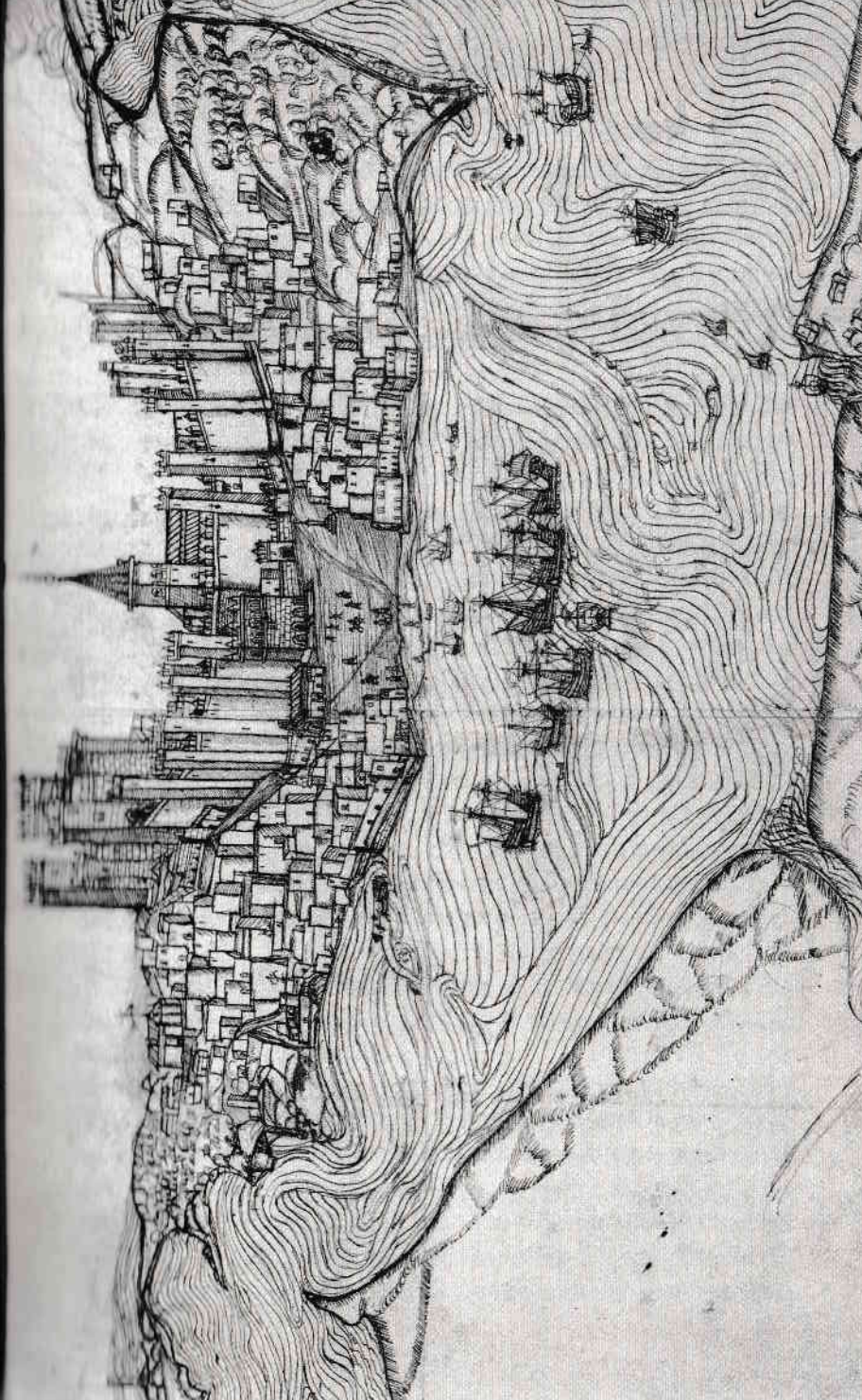
Prima amintire consemnată de Fernando Columb este, tipic pentru el, extrem de precisă. Era cu o oră înainte de răsăritul soarelui, într-o miercuri, 25 septembrie 1493. Stătea în picioare lângă Diego, fratele său vitreg mai mare, contemplând portul Cádiz. În fața ochilor lor, pe apă, dansau nenumăratele felinare de la bordul celor șaptesprezece corăbii care urmau să ridice ancora, pregătite să se întoarcă în insulele din vest; tatăl lor fusese primul european care debarcase acolo, cu mai puțin de un an înainte. Cristofor Columb era acum „Amiralul Mării Ocean“, un personaj suficient de faimos încât cronicarii să consemneze fiecare detaliu al scenei care se desfășura în fața lui Fernando, pe atunci în vârstă de cinci ani. Flota era alcătuită din nave ușoare din Cantabria, din nordul Spaniei, corăbii pentru a căror construcție fusese folosit numai lemn, evitându-se piroanele de fier care le-ar fi îngreunat, dar și din câteva caravele mai lente, dar mai solide. La bordul vaselor se aflau în total o mie trei sute de oameni, inclusiv meșteri de tot felul și muncitori (care să culeagă nemaipomenitele recolte despre care Columb povestise că se găseau acolo pe tot parcursul anului), precum și *caballeros* din familii bune, atrași mai mult de aventură decât de muncă.

Începuse să bată un vânt prielnic care împrăștiase aerul; zorile se iveau în spatele orașului, iar petele de lumină ale

felinarelor scoteau la iveală, încet-încet, corăbiile, catargele și tachelajele de care erau prinse. Scena părea să aibă un aer triumfal, la fel și starea de spirit: părțile laterale ale corăbiilor erau împodobite cu tapiserii, flamurile atârinate de funiile împletite fluturau în vânt, iar la pupă se vedeau însemnele regale ale suveranilor Ferdinand de Aragon și Isabela de Castilia, *los Reyes Católicos* – puternicii regi catolici, a căror căsătorie unificase regatele dezbinat ale Spaniei. Fanfara asurzitoare de oboaie, cimpoaie, trompete și trâmbițe făcea atât de mult zgomot încât, după relatările unui martor, chiar și sirenele și spiritele mării erau cuprinse de uimire, fundul apei răsunând de loviturile de tun. La intrarea în port, o flotilă venețiană, întoarsă dintr-o misiune comercială din insulele britanice, sporea zgomotul cu salvele sale de salut, pregătită să îl urmeze pe Columb o parte din drum, în speranța că va afla mai multe despre ruta urmată de el.

Nu avem de unde să știm dacă Fernando își mai amintea, peste ani, de cele petrecute anterior acestei scene, prima consemnată în scris, mai exact de circumstanțele foarte diferite în care, puțin mai devreme în același an, tatăl său se întorcea acasă după prima traversare a Atlanticului. Columb revenea în Europa cu o singură caravelă din cele trei cu care părăsise Spania pe 3 august 1492: nava-amiral *Santa Maria* eșuase în apropiere de Hispaniola în Ajunul Crăciunului, iar pe drumul de întoarcere pierduse și *Pinta*, văzută ultima dată în timpul unei furtuni lângă Azore. Treizeci și nouă dintre cei aproape nouăzeci de oameni care făcuseră parte din echipajul inițial fuseseră lăsați de cealaltă parte a Oceanului, în noua colonie *La Navidad*, pe insula Hispaniola, așezare construită din lemnul corabiei naufragiate *Santa Maria*, cu sprijinul căpeteniei locale, *cacicul* Guacanagari, și botezată în onoarea zilei de Crăciun în care a fost înființată. În călătoria de întoarcere,

Schiță a cetății Cádiz, 1509

alături de Columb, din echipajul deja împuținat mai rămăse-
seră doar trei oameni, restul fiind luați prizonieri de băștinașii
ostili din Insulele Azore, cu toate că, în cele din urmă, s-a
reușit eliberarea lor. Când marele explorator a ajuns din nou
în Europa, singura caravelă pe care o mai avea era *Niña*, dar și
aceasta naviga fără vele, care îi fuseseră sfâșiate în timpul unei
alte furtuni teribile. Ca și când situația nu era destul de gravă,
a nimerit nu în Spania, ci în Portugalia, ocolind Sintra și
aducându-și cu greu corabia la poalele Castelului din Almada,
în estuarul fluviului Tagus de lângă Lisabona, unde mai întâi
a fost întâmpinat cu suspiciune, iar apoi i s-a poruncit să
întocmească o dare de seamă pentru regele João. Deși relată-
rile ulterioare au pus accentul pe mulțimea de curioși care au
invadat portul cu bărcile lor, ca să vadă băștinașii aduși de
Columb din insule și restul prăzilor, aducerea în fața regelui
a fost, de fapt, o arestare, iar eliberarea a fost determinată, în
parte, de faptul că regele João a pus la îndoială spusele lui
despre noua descoperire. Însemnările lui Fernando despre
aceste evenimente prezintă greutățile întâmpinate, dar nu
spun prea multe despre confuzia creată la întoarcerea din
prima expediție sau despre exploratorul deznădăjduit și
afirmațiile sale exagerate.²

Copilăria lui Fernando a fost ieșită din comun – întru totul
nemaipomenită, chiar – pentru că de la cea mai fragedă vârstă
amintirile sale despre figura tatălui său au rivalizat cu relatările
scrise despre faptele lui Columb, difuzate pe scară largă în toată
Europa. Probabil că era de față în Cordoba când, în luna martie,
s-a dat citire scrisorii care vorbea despre descoperirile tatălui
său; ulterior, a păstrat în biblioteca sa, ca pe niște relicve de
mare preț, câteva copii ale acelei epistole, tipărite mai întâi la
Barcelona, prin care descoperirile au fost aduse la cunoștința
tuturor. Ulterior, colecționarul Fernando avea să plaseze în cen-
trul bibliotecii sale universale tocmai astfel de tipărituri ieftine,
ale căror prime foșnete se auziseră în contextul relatărilor
despre expediția lui Columb. Această scrisoare, citită acum pe

întreg continentul, fusese scrisă de Columb la debarcarea în
Portugalia, pe când evreii părăseau în masă Lisabona, imbar-
cându-se cu destinația Fez, din nordul Africii, fapt ce avea să-i
amintească mereu că reușita de a traversa Oceanul avea să con-
cureze cu diverse alte evenimente pentru a câștiga atenția
publicului. Tumultul istoriei recente va atinge apogeul la înce-
putul anului 1492, când, prin cucerirea Granadei, Ferdinand și
Isabela reușeau să încheie *Reconquista*, eliberând Peninsula
Iberică din mâinile musulmanilor care o stăpâniseră (aproape
în întregime sau parțial) timp de șapte sute de ani, într-o cru-
ciadă considerată a restaura de drept stăpânirea creștină. În
încercarea de a transforma mica victorie simbolică obținută la
Granada într-un moment de cotitură în conflictul străvechi
dintre religiile abrahămice, *los Reyes Católicos* și-au sărbătorit
triumful militar dându-le supușilor evrei un ultimatum: con-
vertirea forțată sau exilul. Aceasta era doar o escaladare a înde-
lungatei istorii de persecuție a populației de religie mozaică din
Spania, dar s-a dovedit decisivă. Cu toate că evreii se stabiliseră
în Peninsula Iberică încă dinainte de stăpânirea musulmană și
jucaseră un rol esențial în dezvoltarea culturală și socială a
Spaniei arabe, mulți dintre ei nu au putut accepta prețul cerut
pentru a-și păstra căminul, adică să admită că Talmudul, cartea
lor sfântă, era doar un fals menit să zădărnicească răspândirea
credinței creștine. Cei care au ales să rămână s-au confruntat și
cu perspectiva de a le fi confiscate bunurile, la ordinele lui
Tomás de Torquemada, conducătorul Inchiziției înființate în
1478, cel care avea să folosească aceste averi pentru a finanța
arta și marile descoperiri, în epoca de aur a Spaniei. Foarte
mulți evrei s-au pregătit de plecare, inclusiv unii dintre cei mai
de seamă intelectuali ai Spaniei secolului al XV-lea. Nevoii,
după cum relatează un cronicar, să-și dea casele în schimbul unui
măgar și viile pentru o bucată de pâine, evreii au considerat că
dezastrul abătut asupra lor este un nou Exod, în care Domnul
Oștirilor avea să-i conducă triumfători spre Pământul
Păgăduinței. Faptul că asista la acest spectacol cutremurător

nu l-a împiedicat însă pe cronicar să-i acuze că au luat cu ei, în secret, mare parte din aurul regatului. În încercarea de a aduce o rază de speranță în deznădejdea generală, rabinii le cereau femeilor și copiilor să cânte la tamburină când își părăseau casele. Deși au primit azil temporar în Portugalia, evreii s-au putut adăposti aici doar cât a durat prima expediție a lui Columb; când drumul lor s-a întretăiat din nou cu cel al Amiralului la Lisabona, evreii tocmai părăseau Europa, imbarcându-se către nordul Africii.³

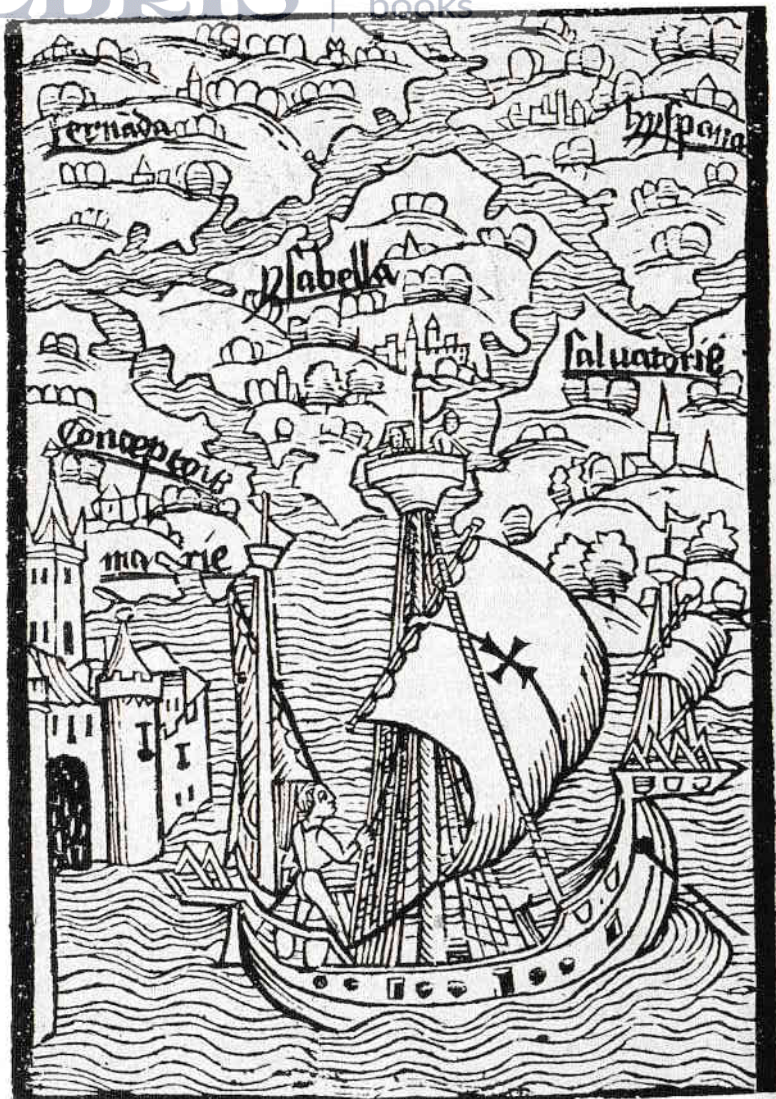
Chiar și așa epuizat cum s-a întors din călătorie, Columb avea să găsească rapid un mod prin care expediția lui să joace un rol în desfășurarea acestei mari narațiuni istorice. În definitiv, călătoria sa spre vest primise aprobarea regală din tabăra de la Santa Fe, instalată în afara zidurilor Granadei, unde Ferdinand și Isabela sărbătoreau recenta capitulare a ultimului rege musulman al orașului, Boabdil, și de unde aveau să emită ulterior edictul de expulzare a evreilor. În scrisoarea trimisă din Portugalia la Barcelona, Columb lauda fertilitatea extraordinară a insulelor pe care le descoperise, unde natura era permanent în floare, precum și inocența evidentă a indigenilor, dispuși să se despartă de aurul care se găsea din abundență în ținuturile lor, în schimbul câtorva fleacuri primite de la vizitatori, despre care credeau că sunt veniți din ceruri. Evreii aveau parte de un nou Exod, dar Columb le oferea creștinilor un nou Eden. Scrisoarea menționa că, deși nu știau nimic despre regatul Castiliei sau despre Hristos, băștinașii se dovedeau uimitor de dispuși să se supună amândurora. Pentru a marca importanța lor în cadrul noului Imperiu Spaniol, Columb a redenumit insulele luate sub stăpânire, astfel încât să reflecte ierarhia autorității spaniole, începând cu Hristos Mântuitorul, și continuând cu monarhii și descendenții casei regale:

San Salvador
Santa Maria de la Concepción

Fernandina
Isabela
Juana
Hispaniola

În ultimul paragraf al scrisorii, se spune limpede ceea până atunci fusese doar sugerat, mai exact că descoperirea acestor insule de către Columb trebuie adăugată pe lista răsunătoarelor victorii obținute de Regii Catolici; era o victorie care – la fel ca subjugarea emiratelor maure și expulzarea evreilor – avea să extindă stăpânirea Bisericii și totodată să umple visteria Spaniei. Epistola, retipărită curând după aceea în latină la Roma și Basel, și însoțită de o ilustrație înfățișând un bărbat care își conduce corabia către un nesfârșit și mănos arhipelag, a rămas una dintre amintirile cele mai importante din copilăria lui Fernando, fiind în același timp un obiect ieftin, dar de o inestimabilă valoare, fragil și totuși nemuritor, un produs de manufactură, dar și un obiect intim, un text difuzat în masă, dar totodată extrem de personal.⁴

Înlocuirea toponimelor indigene cu unele spaniole a fost doar unul dintre artificiile lingvistice menite a transforma Lumea Nouă; o altă stratagemă a fost pregătirea unor discursuri prin care Columb și ceilalți „intrau în posesiunea” insulelor în mod legal, deși aceste discursuri nu însemnau nimic pentru băștinașii care le ascultau. Denumirile anterioare ale locurilor respective au fost folosite din ce în ce mai rar și, de multe ori, s-au pierdut definitiv, în timp ce autoritatea spaniolă era considerată tot mai firească în aceste regiuni cu atâtea denumiri spaniole. În ciuda consecințelor majore pe care le-au avut faptele lor, Columb și membrii echipajului său nu păreau pe deplin conștienți de puterea simbolică a atribuirii de nume. După cum avea să consemneze ulterior Fernando, Hispaniola – ultima insulă redenumită – a fost botezată astfel pentru că acolo se găseau aceleași specii de pești și crustacee ca în Spania (chejali, bibani, somoni, scrumbii, pești dulgheri, calcani, cod,

Ilustrație din *De Insulis nuper in mari Indico repertis*

sardine, raci). Puterea numelor puse de Columb de a schimba lumea a fost de multe ori în opoziție cu modul simplist în care le alegea: pentru că îi aminteau de un anumit eveniment, de impresia pe care i-o produsese un peisaj ori, ca în cazul de față, pentru că evocau un loc în care călătorise cândva. Una dintre experiențele cruciale ale exploratorului Columb, precum și a publicului european care era martor la faptele sale, era senzația că a întâlnit ceva familiar acolo unde nu se aștepta, astfel că în jurul acestei familiarități a început să prindă formă modul în care europenii își imaginau Lumea Nouă.

Scrisoarea, care a ajuns să fie tipărită și ulterior s-a regăsit pe rafturile bibliotecii fiului său, nu era însă prima scrisă de Columb: Fernando avea să consemneze ulterior o epistolă (al cărei original s-a pierdut) pe care o așternuse pe hârtie în timpul unei furtuni în largul Insulelor Azore, cu câteva săptămâni înainte de întoarcerea în Europa. Temându-se că nu va mai ajunge niciodată înapoi în Spania ca să facă el însuși darea de seamă, Columb se lamenta în această scrisoare că cei doi fi ai săi aveau să rămână lipsiți de orice ajutor într-o țară străină, departe de strămoșii săi (care erau genovezi, fapt pe care Spania se va grăbi să-l uite). Înmuiașe în ceară un exemplar al acestei prime scrisori, sigilând-o într-un butoi și aruncând-o peste bord, cu un bilet pentru cel care ar fi descoperit-o, în care se spunea că, în schimbul conținutului butoiului, va primi o mie de ducați la curtea Spaniei. Este primul dintre documentele esențiale pentru înțelegerea vieții lui Fernando care, cel mai probabil, zace pe fundul mării.

Epistola pe care Columb a scris-o din Lisabona nu numai că a marcat momentul din care a început să se bucure de tot mai multă faimă, dar l-a și salvat de soarta celor clasați pe locul al doilea. Când a ajuns din nou în portul Palos din Spania, pe 15 martie, a aflat că *Pinta* nu se scufundase, de fapt, în timpul furtunii din largul Insulelor Azore și că Martín Alonso Pinzón, căpitanul acesteia, plecase la Barcelona să le dea regelui Ferdinand și reginei Isabela vestea despre noile

descoperiri și cuceriri. În mod hotărât, norocul i-a surâs în continuare lui Columb pentru câteva zile, iar Pinzón a murit înainte să poată obține audiența la suverani. Columb a ajuns în Barcelona la mijlocul lunii aprilie, aducând cu el martori oculari și daruri din teritoriile unde (cum afirmă o cronică a vremii) „soarele apune în luna lui Marte”: ananas, bumbac, papagali, scortişoară, pirogi, ardei de patru ori mai iuți decât cei care se găseau în Spania, câțiva băștinași și (cel mai important) o cantitate mică de aur. Efectul urmărit prin această enumerare – argumentul pe care îl invocă, deși nu fățiș – este simplu: văzând că în acel ținut se găsesc atât de multe și nemaîntâlnite minunății, cine ar fi putut pune la îndoială lucrurile relatate? Darurile aduse de Columb aminteau de marea colecție medievală a ducelui Jean de Berry în care, printre cele trei mii de piese, se găseau și cornul unui unicorn, inelul de logodnă al Sfântului Iosif, o mumie de elefant, un ou găsit înăuntrul altui ou și alte asemenea curiozități. Forța acestui argument, a acestor noutăți de neimaginat, a fost, se pare, suficientă pentru a aduce cu sine acceptarea pe scară largă a afirmației lui Columb că aurul se găsește din abundență în acele regiuni, deși el adusese acum doar o mică mostră. Columb a îngenuncheat în fața suveranilor Ferdinand și Isabela, dar ei i-au zis să se ridice și i-au recunoscut titlul de Amiral al Mării Ocean, apoi i-au reconfirmat răsplata pe care i-o făgăduiseră la Santa Fe, în ianuarie 1492: în eventualitatea încheierii cu succes a expediției, i se acordau drepturi speciale asupra teritoriilor pe care le revendicase în numele monarhilor.⁵

Într-o demonstrație impresionantă a noului său statut, Columb a făcut turul Barcelonei călare, în triumf, alături de regele Ferdinand și de moștenitorul tronului, infantele Juan. După câte se pare, Columb călărea în stânga lui Ferdinand, așa încât probabil i-a văzut cicatricea încă proaspătă care i se întindea de la ureche înspre umăr, mărturie a unei tentative nereușite de asasinat petrecută cu câteva luni înainte. Multele

grupuri suspectate a se fi aflat în spatele acestui atac – francezii, catalanii, navarezii, castilienii – erau dovada vie a fragilității unitei Spaniei, realizată prin căsătoria dintre Ferdinand și Isabela, care aveau dușmani nu numai în Peninsula Iberică, ci și dincolo de hotarele ei. Isabela își recuperase cu greu regatul de la mauri și, mai înainte, de la fratele său vitreg, Henric al IV-lea și de la cei loiali ramurii sale dinastice, formând ulterior cu Ferdinand un parteneriat la care nu prea se aștepta nimeni (dar care s-a dovedit eficient), prin care să conducă regatele până atunci dezbinat și pline de frământări; cu toate acestea, amenințarea reizbucnirii războiului civil nu dispăruse. Faptul că vina pentru tentativa de asasinat a fost pusă, în cele din urmă, pe seama unui nebun, un anume Juan de Cañamares, care pretindea că diavolul îl împinsese să-l ucidă pe rege, urmărea, la fel ca întoarcerea triumfătoare a lui Columb, să abată atenția, în mod convenabil, de la dificultățile cu care se confrunta țara și să prezinte problemele de stat din Peninsula ca pe o consecință a confruntării dintre forțele supranaturale ale binelui și cele ale răului.

La acea vârstă fragedă, Fernando era încă protejat de faptul că nu toată lumea împărtășea viziunea triumfală asupra revenirii tatălui său. Unii contemporani cârteau că debarcarea inițială a lui Columb în Portugalia făcea parte dintr-un plan prin care se urmărea încheierea unui acord care să-i garanteze acestei mari națiuni de exploratori mai multe drepturi asupra insulelor nou descoperite. Într-o scrisoare expediată din Barcelona în luna mai, Pietro Martire d'Anghiera, un cărturar italian care venise în Spania să lupte împotriva maurilor și rămăsese aici, la ilustra curte a suveranilor Ferdinand și Isabela, pomenește doar în treacăt de „un anume Cristofor Columb, din Liguria”, întors de curând dintr-o călătorie în vest, la Antipozi, unde descoperise lucruri minunate, ca mai apoi să treacă rapid la chestiuni mai presante de politică europeană. Nu este greu de înțeles de ce Pietro Martire a amintit că și Columb era italian, problema originii exploratorului și

a copiilor săi tulburând puțin apele cu privire la succesul exclusiv spaniol. La fel, cronicarul Bernáldez, care ulterior avea să-l cunoască îndeaproape pe Columb, spune inițial despre explorator că este de fel din Milano, un *negustor de cărți tipărite* pe care le vindea în Andaluzia și mai ales la Sevilla, om de mare iscusință, care nu are prea multă carte, dar care, totuși, stăpânește arta cosmografiei și știința întocmirii hărților. Ulterior, Fernando și-a apărat cu vehemență tatăl de acuzația că s-ar fi îndeletnicit cu o astfel de muncă *manuală*, umilă, cum era considerată vânzarea de cărți. Încă de la început, perspectiva eroică din care erau relatate descoperirile din Lumea Nouă trebuia să facă față efectelor corozive ale zvonurilor care atribuiau exploratorului o origine aparent inadecvată.⁶

În biblioteca lui Fernando, cărțile scrise de tatăl său figurau la categoria „Cristophori Colon“, fiind folosit acest nume cu puternică rezonanță spaniolă, nu cel latinizat, „Columbus“, cum avea să devină cunoscut în restul Europei, și nici forma italienească a numelui de familie dobândit prin naștere, *Colombo*. La fel cum și-a modificat numele, Columb a ascuns, se pare, sub un văl de tăcere, și primii ani ai tinereții sale, lăsându-i pe biografii moderni să-i descopere originile modeste într-o familie de țesători; meșteșugul tradițional și regiunea genoveză natală le-a lăsat în urmă când nu împlinise nici douăzeci de ani. Astăzi, există dovezi clare că a pornit în viață practicând negoțul și făcându-și ucenicia mai ales în comerțul cu zahăr pentru familia Centurione din Genova natală. De asemenea, este foarte posibil să fi făcut în mod uzual și comerț cu cărți, activitate față de care fiul său avea o atracție instinctivă, aparent moștenită. Dar chiar și după secole de cercetări, dovezile găsite documentează numai parțial activitatea lui Columb înainte de venirea la Lisabona, spre sfârșitul anilor '70 ai secolului al XV-lea, când avea în jur de treizeci de ani. Prima parte a vieții sale a rămas învăluită în mister, cu excepția rarelor ocazii când, mai târziu, a considerat util să vorbească despre acele vremuri.⁷

Sosirea în Lisabona marchează momentul din care începem să aflăm mai multe despre viața lui Columb, documentele din această perioadă regăsindu-se și în biblioteca fiului său. Printre acestea se aflau, cel mai probabil, inclusiv documente și hărți pe care Columb le-a moștenit – după spusele lui Fernando – de la tatăl soției sale portugheze; această căsătorie îi adusese nu numai un moștenitor în persoana lui Diego, fratele vitreg al lui Fernando, ci și o relație cu dinastia navigatorilor portughezi: tatăl doanei Filipa Moniz Perestrelo fusese printre cei care revendicaseră și colonizaseră arhipelagul Madeira la mijlocul veacului al XV-lea. Tot în bibliotecă, într-una dintre cărțile pe care Columb i le-a lăsat fiului său, se afla copia unei scrisori de la geograful italian Paolo dal Pozzo Toscanelli care a modelat, probabil, gândirea lui Columb din această perioadă. Scrisoarea lui Toscanelli către un preot portughez avansa ipoteza că „Atlanticul este îngust“, estimând că distanța dintre Lisabona și Chitai este de aproximativ o treime din globul pământesc – 130 de grade, 26 „espacios“ sau 6500 de mile. Teoria de mai târziu conform căreia Columb, pe atunci încă necunoscut, a intrat în legătură directă cu Toscanelli este cel mai probabil lipsită de temei. Cu toate acestea, el a fost în mod evident influențat de teoriile geografului italian, precum și de seducătoarea descriere a orașului „Zaiton“ (sau Canton, azi Guangzhou), marele port în care soseau anual o sută de corăbii încărcate cu piper și unul dintre nenumăratele orașe aflate sub stăpânirea Marelui Han din Chitai. Pentru scrierile sale despre Chitai și ținuturile „Antillia“ și „Cipangu“, pe care le considera locuri potrivite de escală, Toscanelli le era îndatorat unor călători din secolul al XIII-lea precum Marco Polo, Willem van Rubroek și Giovanni da Pian del Carpine. Tot de la ei preluase termenul mongol Catai (Chitai) care desemna China și care nu mai fusese folosit în China de câteva secole.⁸

Una dintre marile reușite ale celor doi Columb – demers început de Cristofor, dar desăvârșit de Fernando – a fost

să transforme evenimentele care au urmat într-o narațiune a destinului personal. Dacă istoricii de astăzi pun accent pe marile transformări istorice care au favorizat expansiunea europeană în ținuturile de dincolo de Atlantic și pe întâmplările care au făcut ca expediția din 1492 să fie așa cum a fost, potrivit legendei lui Columb, toate acestea au avut loc pentru că istoria a lucrat la destinul exploratorului și i-a îndrumat fiecare pas. Această interpretare rezultă mai ales din relatarea eșecurilor repetate ale lui Columb de a obține finanțare, înainte de a avea, în cele din urmă, succes. Fernando socotește că portughezii erau circumspecți și nu mai voiau să investească în explorarea Atlanticului, care până atunci se dovedise costisitoare și neprofitabilă (în Guineea, Azore, Madeira și Capul Verde), dar prin felul în care a relatat lucrurile voia să arate că portughezii refuzaseră să susțină cererea inițială a lui Columb din cauză că Dumnezeu împietrește inima celui căruia nu i-a hărăzit victoria. La fel, Fernando recunoștea deschis că exploratorul și-a trimis fratele, pe Bartolomeu, să ceară sprijinul englezilor pentru expediție, în biblioteca sa figurând chiar o hartă care îi fusese prezentată lui Henric al VII-lea, cu tot cu versurile scrise pe ea; dar, în același timp, considera că motivul pentru care Bartolomeu s-a întors prea târziu cu oferta de sprijin din partea lui Henric, lăsând astfel Spaniei cale deschisă pentru a culege laurii, este intervenția divină. Deși ulterior au existat voci care au pretins că mulți spanioli de seamă au susținut demersul lui Columb cu mult înainte ca acesta să aibă succes, Fernando s-a referit la perioada petrecută de tatăl său în Spania tot ca la una dintre situațiile în care, din cauza încăpățănării celor învățați și puternici, tatăl său fusese lăsat să lupte de unul singur. Fiul său a fost cel care i-a creat lui Columb, în bună măsură, imaginea de vizionar disprețuit și luat în derâdere, dar care a reușit să-i facă pe ceilalți să admită că cel care râde la urmă, râde mai bine.⁹

Versurile de pe harta prezentată lui Henric al VII-lea, pe care Fernando le-a luat din bibliotecă și le-a inserat în biografia

tatălui său, stau mărturie pentru triplul argument folosit de Columb și fratele său în fața celor ce priveau cu scepticism expediția către apus, pentru a ajunge în Chitai și India:

Tu, cel ce cauți hotarele de unde pământu-începe,
privește această hartă și o să le poți pricepe:
Le-au descris Strabon și Ptolemeu, Pliniu și Isidor,
deși vederile lor se deosebeau uneori;
Dar, iată, ținuturi știute de antici doar prin calcule și nume
au fost găsite de spanioli și preocupă azi întreaga lume.
(Bartolomeu Columb, Londra, 13 februarie 1488)

Fernando a sistematizat ulterior această argumentație în trei părți: *natura lucrurilor, scrierile autorilor antici și moderni și relatările marinarilor*. Această triplă pledoarie combina ideea de bază că Pământul, care e rotund, poate fi înconjurat, calculele autorilor antici și medievali cu privire la circumferința globului și zvonurile despre observațiile promițătoare făcute de marinari în călătoriile din Atlanticul de Est. Columb a studiat cu atenție lucrările geografilor antici, în principal compendiile medievale precum *Imaginea lumii* de Pierre d'Ailly și *Historia rerum ubique gestarum* de Enea Silvio Piccolomini, după cum arată notele consistente pe care le-a făcut pe marginea exemplarelor sale, moștenite de Fernando, care i-au transformat biblioteca într-un loc de pelerinaj pentru cei dornici să-l înțeleagă pe explorator. Fernando a creat portretul tatălui său punând accent pe faptul că acesta studiasse un vast corpus de texte prestigioase cu privire la circumferința Pământului, dar a trecut cu vederea preferința lui Columb pentru calculele realizate de cosmograful arab Al-Farghānī (Alfraganus), care duceau la cea mai mică valoare a circumferinței, adică acea perspectivă care făcea ca planurile sale de călătorie să aibă cele mai mari șanse de reușită. Dintre opiniile opuse celor ale lui Columb, Fernando prezintă numai câteva, cu scopul de a le face să pară, privite retrospectiv, cu totul derizorii. Spre exemplu, părerile celor care susțineau că